

A photograph of a snowy winter scene. In the foreground, a decorated Christmas tree is partially visible, covered in snow and lights. The background shows a wooden building with a snow-covered roof. The overall atmosphere is cold and festive.

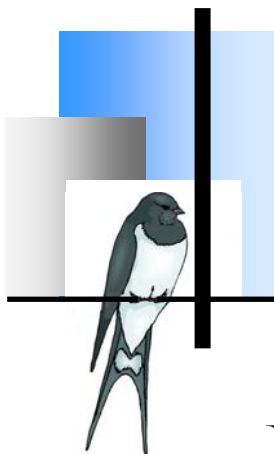
Härmatali lugu

Härmatali fond
Sihtasutus Eesti Rahvakultuuri Fond

Valter Meeder sündis 1925. aastal.

Sügisel 1942 läks ta Järeda Põllunduse Keskkooli. Kuna 1925. aastal sündinud noored mehed mobiliseeriti saksa sõjaväevormi, siis astus Enn sõjaväkke 7. novembril 1943. aastal. Ta sai esimest korda haavata märtsis 1944 ja teist korda Saksamaal veebruaris 1945. Ta langes ameerika sõjavangi 2. mail 1945 kell 12.30 ja pääses vangilaagrist 24. detsembril 1945.

Oma kogemustele tuginevalt püüdis ta igati hoiduda vangilaagrisse tagasi sattumisest ja seetõttu tegi ta enesest nime muutes tsiviilnimese. Ta võttis endale nime Enn Härmatali. Ta võttis nime "Härmatali" kuna tema mälestustest oli veel viimane, rekordiliselt külm Eesti-maal elatud talv, kui puud ja põõsad olid päikesepaistelisel päeval kaunilt härmas.

EESTI RAHVUSKULTUUR:

LAULU, MUUSIKA JA RAHVATANTSU TÄHTSUS VÄLISEESTLASTE ÜHISKONNAS

Selle üle ei tulegi ju kaua mõelda. Muidugi on see tähtis. Et seda aga tõendada, on vaja pike-
malt pajatada. Arvestada tuleb mine-
viku ja oleviku mõju-
dega ja alles siis võib
viimases lauses esita-
tud mõtet kinnitada.

Kui inimene kaotab
oma mälu, siis elu
muutub sihituks.
Nii nagu inimesele
mälu, on rahvale kul-
tuur. Võib ju vaielda,
et rahvuskultuurist

kinni hoida on olla nagu vangiraudadega
minevikku naelutatud. Moodsal ajal pole ju
enam ajalugu vaja, tuleb ainult edasi rühkida
toetudes tehnika arengule. Olen veendunud,
et sellisel teemal vaidlus ei kesta kuigi kaua
ja usun pigemini, et pinevus rahvuskultuuri
ja edasiliikumise vahel on mõjuavaldavam
olukord rahvale. Ka kõige usinamale edasi-
rühkijale on kasulik vahel peatuda ja mõelda
tagasi oma lähtekohale ja oma juurtele. Seda
mitte tehes ja ainult edasi tormates võib ka-
duda selge siht.

Aegade jooksul on edusammud olnud erine-
va pikkusega — vahel aeglased, vahel üli-
kiired. Seisakut ei ole, ka mitte kõige halve-
mates olukordades. Teine maailmasõda
paiskas rahvaid uutesse olukordadesse. Suur
arv põgenikke paiskus üle maailma laiali.
Eestlasi leidis siis igal mandril suuremates
ja väiksemates gruppides. Sellises harjuma-

tus uues seisundis on rahvuskultuur ainsaks
jalatoeks edusammule.

Töökohad piiristasid peale sõda Inglismaale
tulnud eestlasi. Inglise
riik vajas tööjõudu.
Bradfordi, Leicesteri,
Leedsi ja paljude teiste
linnade ümbruskonda
kogunes grupp eestla-
si.

TIITU ALLISTE

Inimese tegutsemise-
oskus oleneb sellest,
kuidas ja kui kiiresti
saadakse aru pisikes-
test vihjetest. Seltskondliku käitumise mää-
rab lugematu arv kirjutatud ja kirjutamata
reeglid. Kodus oled üles kasvanud ja õppi-
nud seltskonnareeglid ja tead, kuidas argi-
päeva asju õiendada. Võõral maal muutuvad
aga ka kõige lihtsamad asjaajamised võima-
tult keerulisteks.

Alguses, võõrsile jõudes, on vist mingi üle-
voolav optimism. Paned tähele, kuidas suur
osa sarnaneb koduste oludega ja need erine-
vused, mida tähele paned, on lihtsalt meeldi-
valt omapäraseid või vanamoeliselt imelikud.
Peagi need erinevused hakkavad üha roh-
kem häirima. Uudishimu muutub ärrituseks,
kannatamatuseks, nurjumiseks, vihaks ja
masenduseks. Kojuigatsus kasvab. Kui ei
ole võimalik uult maalt lahkuda, tuleb tõsi-
selt kohaneda. Ja just see uute oludega koha-
nemine on kergem, kui saad seda omasugus-
tega koos läbi elada. Nende inimestega ko-

gemusi jagada, kes saavad sinust täielikult aru.

Muudatused on alati rasked. Arvustus ja revideerimine. Igal inimesel on vaja lahutamatu tunnetust oma kuuluvusest ja eriti oluline on teiste hulka kuulumine muutuste keeristormis. Uute kogemuste tulvast väsinud hing vajab kindlat kohta ja varjupaika. Kohta, kus kuulud endasuguste hulka, inimeste hulka, kellel sama kultuuritaust ja maailmanägemine. Kohta, kus võid ennast lõdvaks lasta, sest tead täpselt, kuidas olla ja kuidas käituda.

EESTI KODU ongi selline koht – nagu oaas keset kõrbe. Saab laulda, tantsida, näidendis osaleda, võibolla ainult viina või viskit juua. Aga oled kindel, et kellega sa kokku puutud, kogeb sama, mida sina.

Kas laul, muusika ja rahvatants võimaldavad meelelist rahu ja kehalist heaolu? Seda võib seletada füüsika reeglite järel: heli, mis tuleb kas oma või kellegi teise häälest, või mõnest muusikariistast, annab ennast kuulda lainete võnkumise tõttu. Igal häälel on oma võngete arv. Samuti on kehal oma sisemine võngete arv. Kui need ühtivad, siis on mugav ja mõ-

nus olemine. Kui oled samal lainepikkusel

muusikaga, mida kuulad, siis juhtub tihti, et keha annab oma heaolust märku kanahaga.

Kokkuvõttes võiks öelda – kui välis-

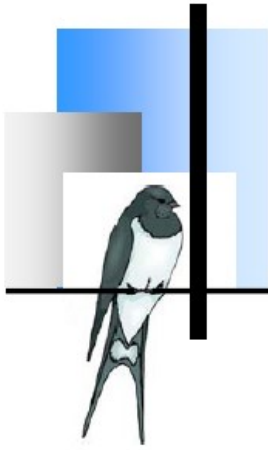
eestlaste ühiskonnas on kaasmaalased koos, siis on kõrvaldel side ajuga, mis tõendab heaolu. Need kes ise laulavad või tantsivad, aitavad ise-ennast. Ka publik tunnetab

ühtekuuluvuse tunnet. Keel ühendab. Oled leidnud pelgupaiga.

Uued põlvkonnad, kes on sündinud juba võõrsil, õpivad tundma oma vanemate ja vanavanemate tavasid ja rahvuskultuuri. Minevik ühineb oleviku ja tulevikuga. Üle pikema aja võimaldab see oma lähtekoha ja juurte äratundmist, osalemist ja millegi uue juurde õppimist.

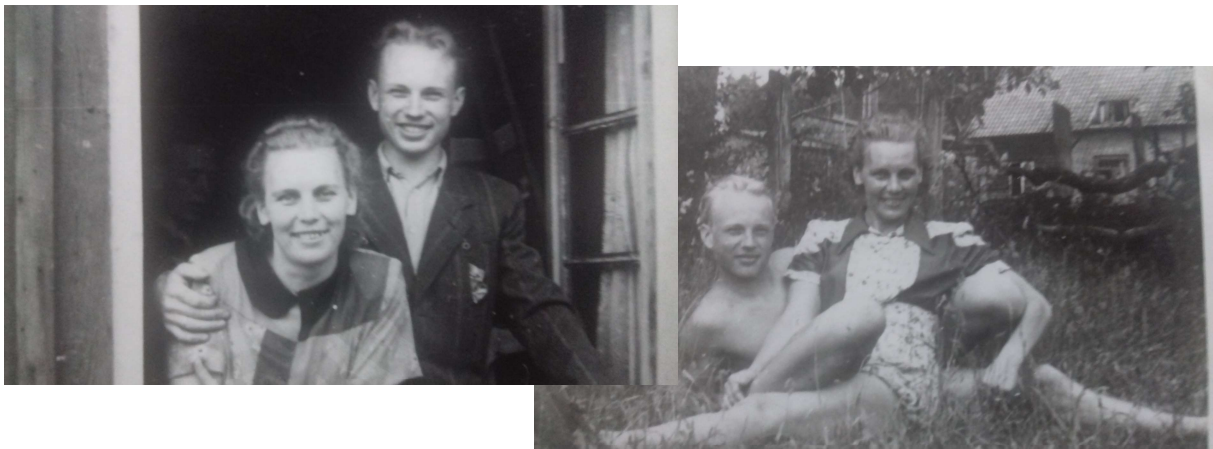
See annab võimaluse ühte kuuluda eestlaste ainulaadse kultuurigrupiga ja pakub ehk ka seda kindlat kohta, mida hingel vaja.

Selges eesti keeles lihtsalt öeldud: Eesti rahvuskultuur – laulu, muusika ja rahvatantsu näol väliseestlaste ühiskonnas, on isegi v ä g a tähtis.

Teise maalimasõja keerises paisati inimesi igasse tuulekanti.

Härta lahkus Tallinnast ühel viimasel saksa laeval. **Enn**, kes oli Mäetaguse v., kandis saksavormi ja oli sõja lõpus Saksamaal. Nad kohtusid Alt-Garge läbikäigulaagris ja abiellusid 1946.a.

Inglismaa otsis tööjõudu ja kuna Saksamaal oli tööd vähe, siis nad läbisid arstliku läbivaatuse ja sõitsid 1947. aastal Inglismaale.

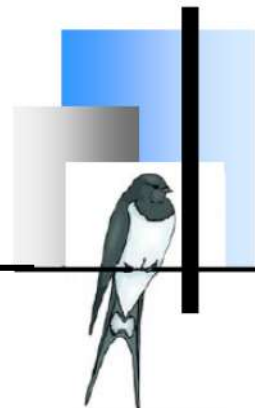
Enn oli kivisöökaevanduses insener, kus ta ehitas ja parandas kaevanduskäike. Härta oli kodune.

Elu võõrsil, kus peale sõda oli umbusaldus välismaalaste vastu eriti suur, polnud kerge - keelt ei osanud, toiduained olid normeeritud, raske oli leida elamispinda.

Tiiu sündis Inglismaal. Kui külas küsiti, et miks tütrele ei pandud inglise nime, siis vastas Enn, et mu tütar on eestlane ja ma panen talle eesti nime. Kodune keel oli eesti keel ja inglise keelt hakkas Tiiu õppima siis, kui ta viieaastaselt kooli läks.

Nii see jäigi, et aed, mis oli ümber maja oli kui piir. Kodumajas ja -õues oli eesti keel ja eesti traditsioonid, aiast väljaspool tehti aga asju teisiti.

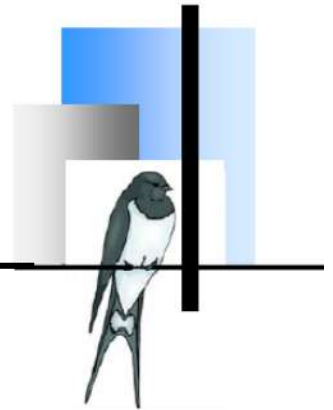

Tiiu osales väga noorelt Põhja-Inglismaa eestlaste üritusel
etendunud näidendis ja sai selle eest lillekimbu.

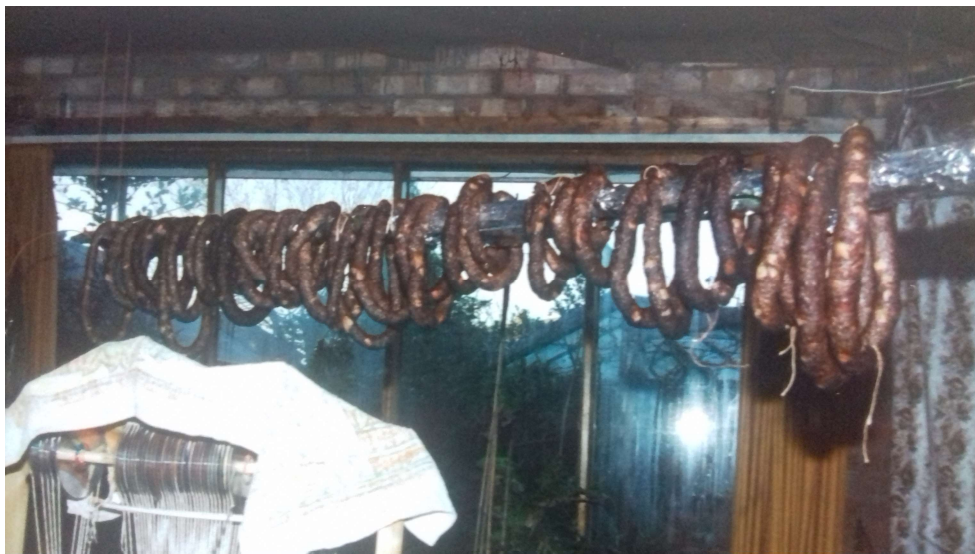

Tantsiti rahvatantse. Rahvariided olid enda tehtud. Härta käised olid pilutatud ja Ennu pluus ristpistes tikitud. Seelik ja vööd kooti Inglismaal. Kangasteljed olid ka enda valmistatud.

Süüa tegi Härta ikka eesti moodi.

Enn oli talumees ja oma vaba aja veetis ta väikest talu pidades. See aitas ka perekonda toita. Ta ehitas sinna suitsuahju. Igal aastal sai tehtud verivorsti. Algaastatel toppis Härta vorste trehtliga põlvili põrandal, kuid hiljem sai muretsetud vorstimasin. Peale keetmist pandi vorstid tagakööki varrele jahtuma.

Ülipopulaarseks iga aastaseks ürituseks oli **Sõdurite Õhtu**, Eesti Kodu Bradfordis.

Kõik tahtsid süüa sõdurite põhirooga - maitsvat hernesuppi. Enn annetas perenaistele supikeetmiseks vajaliku suitsutatud seasingi.

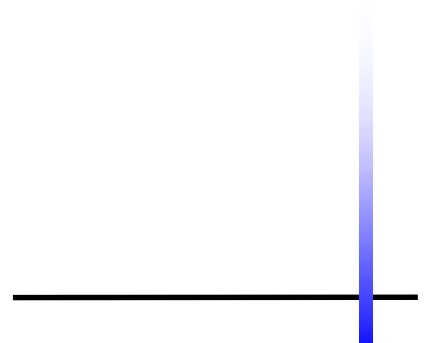

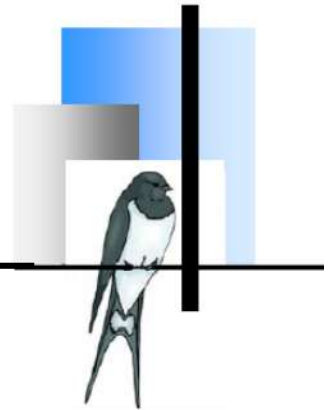

Vanad kombed olid tähtsad. Niigi sai sibulakoored alles hoitud, et saaks Lihavõttepühadeks mune värvida.

Küla inimesed imestasid väga, kui nägid milline ilus ja eriline oli tulemus

Segakoor *Kungla* aastal 1971.

Tiiu
publikuna

Tiiu
lauljana

NOORTEST "KUNGLA" RIDADES

Asudes elama Bradfordi 1949. a. sügisel, oli õnnelik juhused ühineda tolleaegse segakooriga, millest hiljem on saanud praegune Segakoor "KUNGLA".

Esimestest esinemistest on sööbinud mällu Eesti Vabariigi aastapäeva aktus Lumb Lane'i koolimajas. Teiste kuulajate hulgas äratas tähelepanu väike 3—4 aastane tütarlaps, kes kandis eestimustrilist kampsonit. Ta näis innuga meie laulu jälgivat ja eeskava lõppedes tuli õige ligidalt kooriliikmeid uudistama. Võtsin ta süle ja küsisin ta nime. "Tiiu", tuli heledahäälnu vastus. "Tulevane sopran", lipsas mõte läbi pea.

Ja uskuge või mitte, umbes 10 a. hiljem saigi Tiiust "KUNGLA" esimene noor kooriliige, kes kaugust trotsides hoolega võttis osa kooriharjutustest.

Huvitav on märkida seda, et kuigi ta oli meist kõigest palju noorem, kunagi ei tundunud seda generatsiooni vahemaad, mis tavaliselt lahutab noored vanadest.

Ja kui hiljem koolitee viis tema kaugemale, et enam polnud võimalik osa võtta harjutustest, siis vähemalt jõuluõhtul kirikus ühines ta ikka jälle "KUNGLAGA".

Kahtlemata oli see tõeline armastus laulu vastu, mis tõi Tiiu meie ridadesse.

Hiljem järgnesid Tiiu eeskujule veel kaks noort soprani: Helgi Luuk ja Ene Kinnas. Ent kahjuks on õppeülesanded ka need meist jälle eemale viinud.

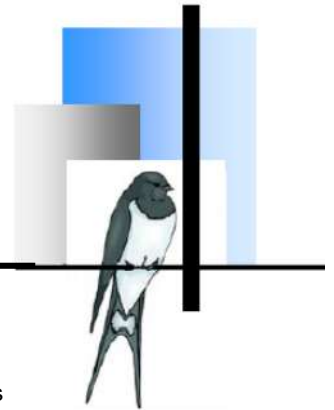
Momendil on väljavaated rõõmustavalt paremad, kuna nüüd on "KUNGLA" ridades juba neli noort: Ester Luuk, Astrid ja Karin Miilmaa'd, Reet Järvik. (kaks soprani ja kaks alti). Need noored on laulule lisaks rikastanud "KUNGLA" esinemisi ka veel klaverimänguga.

Et noorte arv on viimaste aastate jooksul kasvanud, võib loota, et see veelgi suureneb. Seda muidugi eeldusel, et neid seob kooriga armastus laulu vastu.

Nii kaua kuni jätkub jõudu, tahet, huvi ja kannatust meie lugupeetud koorijuhil, Ernst Luuk'il, meid õpetada ja juhatada, kõlab eesti laul veel "KUNGLALT".

Alvine Kilter.

KUNGLA TEGUTSES 61 AASTAT.

Kõikidel ühingutel on oma elulugu. Neid luuakse, nad kasvavad, nad elavad oma elu, siis üks osa neist hääbub ja kaob. Mõnedel näib olevat igavene elu, kuid neid on vähe. Seda on selgelt näha kui võrrelda neid arve omavahel.

Nõnda arutledes ei tundugi ühe ühingu kadumine enneolematuna - see on lihtsalt asjade loomulik käik. Selline asjade analüüs võib tunduda julm Kungla koorile, mis oma eesmärkide ja püüdluste kaudu on armsaks saanud ning millele kooriliikmed palju aega ohverdanud. Kungla koori tegevuse lõpetamine on kurb ja raske. Lõpetamine sai otsustatud 11. jaanuaril sellel aastal. Aeg on oma töö teinud ja ei ole lihtsalt enam jõudu edasi tegutseda.

Kuidas aga hoiduda liigsest kurbusest? Kuidas jõuda arusaamisele, et ühing on oma eesmärgi saavutanud ning et tegevust võib nimetada igati kordaläinuks?

Alvine Kilter (sopran):

Kungla koori laulusuud saatnud laululaineid kosmosesse helisema veerandsada aastaid. Isamaale armastusest, rõõmudest ja murest, kauni kodu mälestusist, igatsusist suurist põimitud need helindid moodustamaks kingi, tervituseks Maarjamaale, rõõmustamaks hingi!

Mida on kooriliikmed lauldes lootnud? Selgitust saame Segakoor Kungla 25. juubeliaasta albumist:

Osvald Valk (bass) luules on kirjeldatud selge siht: *Kui sõbrad võõrsil kokku said ja üritasid laulda, et mälestusi elusta, mis viiks neid koduvalda. Kuid häda, sõnad ununenud ja viisid kadund keelelt, see vaimuvara kaotsi läin'd ega kaasnud rännuteedelt!*

Ju abi saaks veel nootidest – ent pole kuskilt saada! Kuid lauluta on elu kurb, võid nüriks, tuimaks jääda. Siis etteotsa astus mees ja ütles: „Rahvas tulge! Kui ikka kokku hoiaime, on üritus meil kerge“ Seal tuli naisi, mehi ka, -- vist üle Eesti riigi, kes kaotan'd kõik, kuid säilitan'd selle vaimu-relvaliigi.

Tuli virulasi, harjukaids ja võrukaidki mitu, neid saarasi ja Mulgimaalt, ainult puudus veel vaid setu.

Nüüd möödun'd aastaid kakskümmendviis ja juht on ette jäänud.

Ta raskused kõik trotsinud, eesti laulu viljelenud. Et laulu on ikka kõlanud ja kõrgel hoitud tungla, au juhile, au lauljaile, et püsinud on Kungla!

Jääb soovida, et püsiks Sa, kuni vabaks saab me kodumaa!

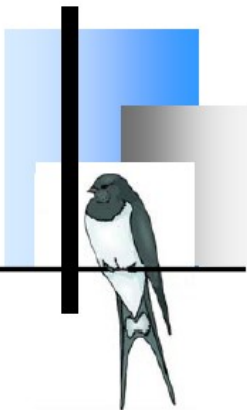
Kuidas need laululained koori laulusuust on kuulajatele mõjunud?

Aastal 1972, tervitas Väino Pärtel, Inglismaa Eestlaste Ühingu esimees:

“... Kungla pühitseb tänava oma 25. juubeli aastapäeva ning on püsinud selle veerandsajalise perioodi kestel väsimatult kodumaa päritud traditsioonide juures – kanda edasi vaba laulu, armast eesti laulu, et see püsiks igavesti, samuti nagu eesti rahvas – tema laulu- ja keelekaja – ei tohi iialgi surra.”

Ülemaailmsete Eesti Päevade Manifestist tsiteeris: *“Oleme võõrsil eesti rahva liikmetena laiali paisatud üle mitmete kontinentide, oleme aga ka uhked, et võime oma panusega rikastada meie asukohamaade kultuuripilti. Ärgu kadu kunagi maailma kultuurikangast eesti omapärane värvilõng. Tunnistame eesti keele ja kultuuri viljelemise igas olukorras kõige tähtsamaks rahvuspoliitiliseks eesmärgiks... ja – üheks meie kõigutamatuks tahteavalduseks on: -- eesti rahva loovate jõudude koondamine ja toetamine ühiskondlikul, kultuurilisel ja igal teisel tegevusalal.”*

Väino Pärtel lõpetas oma tervituse sõnadega: *“Olles näinud ja kogenud, et meie kallil juubilaril – segakoor Kunglal on püsinud eeltoodud põhimõtted, nagu usklikul katekismus ja vabadusvõitlejatel truuduse vanne, siis võin siinkohal kinnitada, et Kunglal ei tule ka edaspidi puudu suurest armastusest.”*

Karin Mason (alt) kirjutas mälestuskilde Kungla 60. tegevusaasta pühitsemiseks:

"Kontsert oli juba alanud kui jõudsin de Montfort Halli Leicesteris tülpinult pikast sõidust lõuna Inglismaalt ja ekslemisest tundmatu linnas. Saali astudes haaras mind tundmuste torm. Olin nagu igaviku aastaid inglase hulgas elanud. Nüüd hõlmas mind suur saalitäis rahvast, võimas koor rikkas rahvarüüs ja EESTI KEEL nagu maapõuest pahvatanud esivanemate hüüe! Kadusin tunnete keerisesse. Alles laulude lõpus tajusin, et olin mina ikka viimane plaksutaja.

Taas lõuna poole tüürides oli nagu ärkaksin ilusast unenäost, mida ärkvelgi tahaks jätkata. Polnud pääsu tõelikkusest ja argipäevast. Ei võinud siis aimata, et saatus mind kord Leeds'i ja meie lauljate ridadesse kannab."

Segakoor Kunglal on oma tegevuse ajal olnud kolm koorijuhti. 60. aasta jooksul on koori koosseis palju muutunud. Kas selle pika aja vältel on Inglismaa eestlaste vaimustus ja tahe rahvuslike ürituste suhtes kahanenud? Ei tahaks uskuda! Peab aga tunnistama, et Inglismaa majandusareng on sundinud inimesi elukohti ja elukombeid muutma. See kajastub ka koori nootides, mis on minule üle antud. Kui algusaastatel oli rohkesti vanu seadeid isamaalistest lauludest, rahvaviise ja jõululaule, siis hiljem tulid uued viisid omatehtud sõnadega ja lõpuaastatel naishältele lihtsamad seaded, vahel koos klaverisaatega. Tuli harjuda uue koorijuhiga, aga lauluind oli suur ja peagi kujunes sellest ilus koostöö.

Ernst Luuk, asutas koori 1947.a ja oli teohimuline, tahtejõuline ja väsimatu.. Tema järel võttis Einar Ligema taktikepi üle. Tema juhatamisest kirjutas mälestuskilde Kungla 60. tegevusaasta pühitsemiseks.:

Kadri Sakkos (alt): *"Einar kirjutas meile palju uusi laule. Tihti lõi viisi omatehtud sõnadele. Kui Einar ütles, et Muusa on teda külastanud, siis võisime jälle uut luuletust või laulu oodata.*

Harjutused muutusid vaheldusrikkamaks ei olnud vaja kogu aeg vanu, tuntud laule korrata. Ta moodustas koori liikmetest sekstetti. Seal õppisime peamiselt tema enda loomingut. Harjutasime tund aega enne koori harjutust. Eriti on mees Hilda Talu 70.a sünnipäev. Einar kirjutas ja pühendas Hilda-le laulu Henrik Visnapuu sõnadele „Kõik mu ümber lauluks muutub“. Peab ütlema, et Hilda ümber muutus tihti kõik lauluks. Ja Einaril olid laulud alati mõttes ja teos. Nende duetid rõõmustasid kuulajaid lugemataid kordi. Nii oli meie kooril sel ajal oma sekstett ja duo."

Karin Mason (alt): *"... Jah, Einar – inimlik, tundelik. Nagu laulu sõnades, kõik ta ümber lauluks muutus, kuni igavik ta meilt röövis. Aga ei olnud veel lõpp. Einari jälgedesse astus väärikalt Tiiu meid vananejaid kannatlikult juhatama ja meie kossviibimisi elustama ja sisustama. Võime imestada ja tänada, et meie väheste hulgas leidub ikka võimet ja tahet Kungla vaimus edasi leelotada."*

Olen laulnud Ernst Luugi ja Einar Ligema juhatamise all ning minule on jäänud koori tegevusraamatu lõpu-read kirja panna. Püüdsin lugejat veenda selles, et Kungla koor on oma olemasolu õigustanud.

Tamara Taimsaar (alt), koori asutajaliige, vastas küsimusele – miks laulis ta nii kaua Kunglaga? *"Laul on olnud tegur, mis minust nii tihti on tõrjunud elumured ja raskused. Lauldes olen alati suutnud unustada muremõtted ja isegi valud. Lauldes tunnen ennast õnnelikuna ja vabana."*

Olen kindel, Kungla koori liikmed hakkavad puudust tundma ühisest musitseerimisest kuigi mõistusega teame et kõigil on oma loomulik asjakäik.

Enn Saluveer, Leicesteri Segakoori juht, *"... See õilis missioon – laul on saanud sillaks mis ühendab ja ühiseks rahvusgrupiks võõrsil ühte seob kuna laulu-rõõmu ja südame ilutsemist on jaganud arvukas kuulajaskond..."*

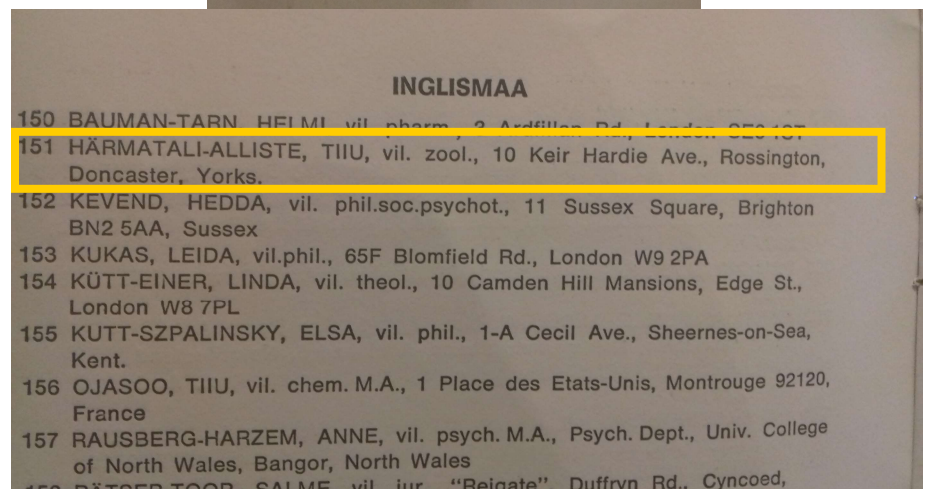
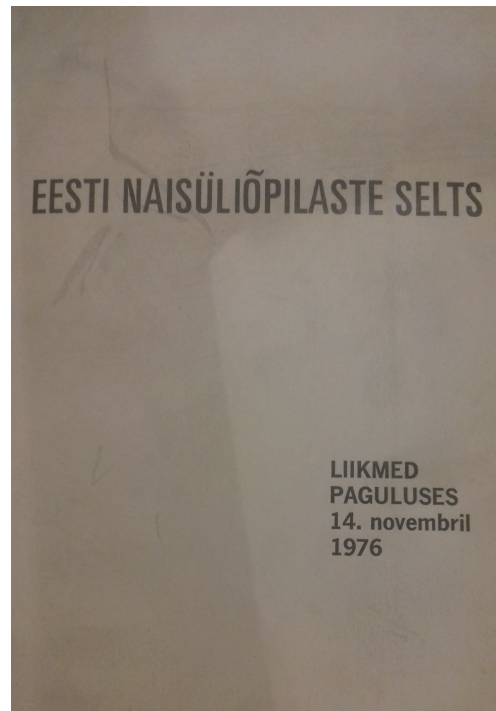
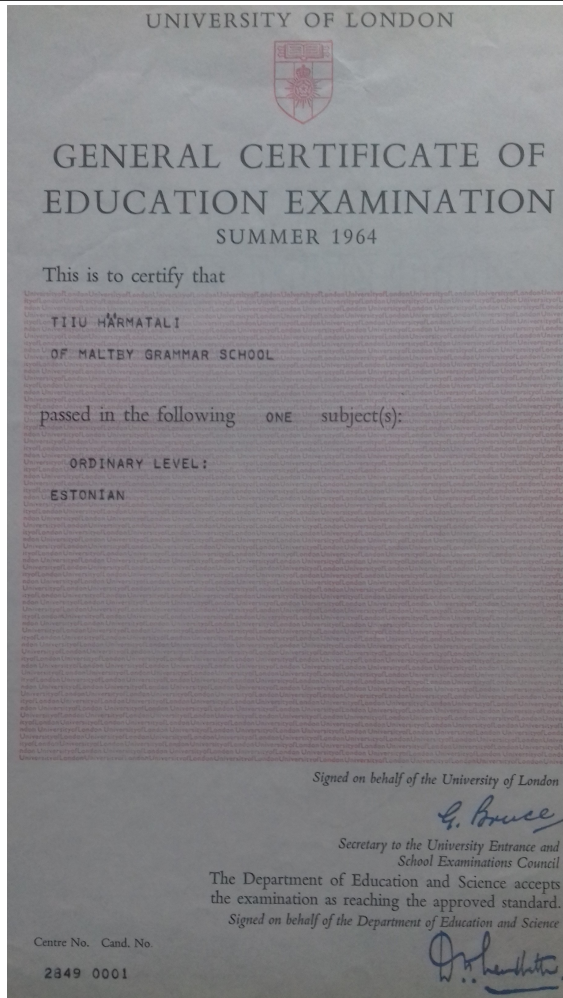
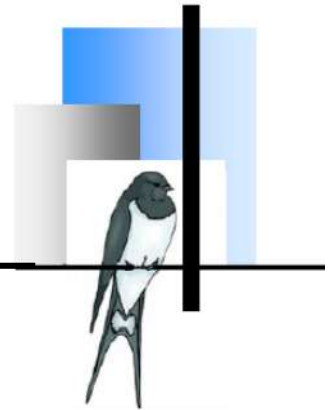
Osvald Valk soovis, et koor püsiks kuni kodumaa saab vabaks.

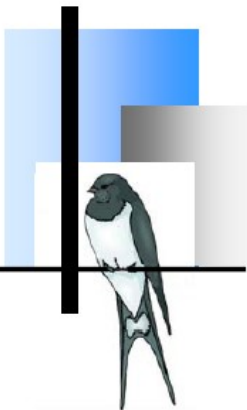
See soov läks täide.

Lõpetuseks tahan tänada kõiki lauljaid! Me oleme teinud toredat ja head tööd!

Tiiu Alliste.

11. jaanuaril 2009.a

Ennu teati, kui *kuldsete kätega* meest.

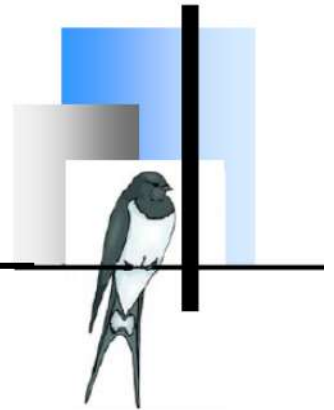
Ta tegi valmis vägeva kandle...

...ehitas kangasteljed millel saab kududa nii vaipa, kui vööd...

...ja nii korralikud käärpuud, et saab nii hästi vöö, kui ka vaiba lõimeid valmistada...

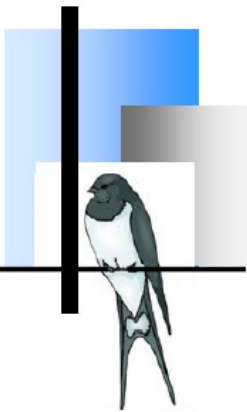
Eesti Kodu, Bradfordis:

on lõbusaid pidusid peetud...

...ning ka tõsist tööd tehtud.

Härta, Enn ja Tiiu Härmatali

Härta suri Inglismaal 80. aastaselt.

Enn suri Inglismaal 85. aastaselt.

Tiiu kolis Eestisse 2011 aastal.